

Антон Павлович Чехов

Къщата с мансарда
Разказ на един художник

Глава 1

Това се случи преди шест-седем години, когато живеех в една от околиците на Т-ска губерния¹, в имението на помещичика Белокуров, млад човек, който ставаше много рано, носеше подьовка², вечер пиеше бира и все ми се оплакваше, че никои не го разбира. Той живееше в пристройката в градината, аз – в огромна зала с колони в старата господарска къща, където нямаше други мебели освен широкия диван, на който спях, и маса, върху която нареждах пасианс. Тук винаги, дори при тихо време, нещо бучеше в старите амосовски печки, а когато имаше буря, цялата къща трепереше и сякаш се цепеше на парчета и беше малко страшно, особено нощем, когато и десетте големи прозореца изведнъж се озаряваха от мълния.

Обречен от съдбата на непрекъснато безделие, не правех абсолютно нищо. По цели часове гледах през прозорците небето, птиците, алеите, четях всичко, което получавах по пощата, спях. Понякога излизах от къщи и до късно вечер скитах.

Веднъж, когато се прибирах, попаднах случайно в нечие имение. Слънцето вече залязваше и по цъфтящата ръж се разстилаха вечерни сенки. Два реда посадени нагъсто стари, много високи смърчове се издигаха като две плътни стени и образуваха мрачна красива алея. Прекачих се лесно през плета и тръгнах по тази алея, като се хлъзгах по смърчовите игли, които тук покриваха земята три-четири сантиметра. Беше тихо и тъмно и само високо по върховете на дърветата трепкаше туктам ярка златна светлина и преливаше с цветовете на дъгата в мрежите на някой паяк. Силно, чак задушно миришеше на дъжд. После свих в дълга липова алея. И там – немара и старост; миналогодишната шума печално шумолеше под краката ми и в сумрака между дърветата се спотайваха сенки. Вдясно в старата овощна градина неохотно, със слаб глас пееше авлига; навярно също така стара. Но ето, свършиха и липите; минах край бяла къща с тераса и мансарда и пред мен неочаквано се откри гледка: господарски двор пред нея и широко изкуствено езеро с къпалня, цял гъсталак зелени върби, село на отвъдния бряг, висока тясна камбанария, на която блестеше кръст, отразяващ залязващото слънце. За миг ме лъхна очарованието на нещо родно, много познато, като че бях

1. Най-голямата териториално-административна единица в царска Русия.

2. Връхна мъжка дреха, силно пристегната в кръста.

виждал вече тази гледка някога през детството си.

А край бялата каменна порта, която извеждаше от двора в полето, край старинната масивна порта с лъвовے стояха две девойки. Едната, по-голямата – тънка, бледа, много красива, с буйна кестенява коса и малка упорита уста, имаше строг израз и едва ми обърна внимание; а другата, съвсем младичка – трябва да имаше седемнадесет-осемнадесет години, не повече, и тя тъничка и бледа, с голяма уста и големи очи, ме погледна учудено, когато минах край тях, каза нещо на английски и се смути и ми се стори, че и тези две мили лица са ми познати отдавна. Прибрах се къщи с чувството, че съм сънувал хубав сън.

Наскоро след това един ден по обед, когато се разхождахме с Белокуров край къщи, неочаквано, като шумолеше по тревата, в двора влезе ресорна кола, в която седеше една от онези девойки. По-голямата. Тръгнала бе да събира помощи за пострадалите от пожар. Без да вдига очи от нас, тя много сериозно и подробно ни разказа колко къщи са изгорели в село Сяяново, колко мъже, жени и деца са останали без покрив и какво възнамерява да предприеме на първо време комитетът за оказване помощ на пострадалите, член на който тя бе сега. Почака да се разпишем за сумата, веднага прибра листа и взе да се сбогува.

– Вие съвсем ни забравихте, Пьотър Петрович – каза тя на Белокуров, подавайки му ръка. – Заповядайте и ако monsieur (тя каза презимето ми) пожелае да види как живеят почитателите на неговия талант и ни посети, мама и аз много ще се радваме.

Аз се поклоних.

Когато тя си отиде, Пьотър Петрович почна да ми разказва. Тази девойка според думите му била от добро семейство, казвала се Лидия Волчанинова, а имението, в което живеела с майка си и сестра си, както и селото на отвъдния бряг на езерото, се казвало Шелковка. Баща ѝ някога бил заемал важен пост в Москва и умрял с чин таен съветник. Въпреки че разполагали със средства, Волчанинови живеели непрекъснато на село, зиме и лете, а Лидия преподавала в земското училище в своята Шелковка и получавала двадесет и пет рубли на месец. Тя харчела за себе си само тези пари и била горда, че се издържала сама.

– Интересно семейство – каза Белокуров. – Ще трябва да идем някой ден. Много ще ви се зарадват.

Един празничен следобед си спомнихме за Волчанинови и се запътихме към Шелковка. Майката и двете дъщери си бяха къщи. Майката, Екатерина Павловна, с явни следи от някогашна хубост, а сега отпуснатата не според годините си, болна от задух, тъжна, разсеяна, се мъчеше да

ме забавлява с разговор за живописиста. Научила от дъщеря си, че може да дойда в Шелковка, тя си бе припомнила набързо два-три мои пейзажа, които беше видяла по изложбите в Москва, и сега ме питаше какво съм искал да изразя в тях. Лидия или – както я наричаха вкъщи – Лида разговаряше повече с Белокуров, отколкото с мен. Сериозна, без да се усмихва, тя го питаше защо не работи в земството и защо досега не е бил на нито едно земско събрание.

– Не е хубаво, Пьотър Петрович – повтаряше тя укоризнено. – Не е хубаво. Срамота е.

– Вярно, Лида, вярно – съгласяваше се майката. – Не е хубаво.

– Цялата околия е в ръцете на Балагин – продължи Лида, като се обърна към мен. – Той е председател³ на управата, всички длъжности в околията е раздал на свои племенници и зетьове и прави каквото си ще. Трябва да се борим. Младежта трябва да образува силна партия, но виждате каква е нашата младеж. Срамота е, Пьотър Петрович!

Докато ставаше дума за земството, по-малката сестра – Женя, мълчеше. Тя не вземаше участие в сериозните разговори, в семейството още не я смятаха за голяма и като някое дете я наричаха Мисюс, защото като малка наричала така своята мис – гувернантката си. През цялото време тя ме гледаше с любопитство, а когато разглеждах снимките в албума, ми обясняваше: „Това е вуйчо... Това е кръстникът...“ – като показваше с пръстчето си по портретите, в същото време допирайки ме детински с рамото си, и аз виждах отблизо малките й неразвити гърди, нежните рамене, плитката и слабичкото тяло, пристегнато с колан.

Играхме крокет и lawn-tennis⁴, разхождахме се в градината, пихме чай, после дълго вечеряхме. След огромната зала с колони ми беше някак добре в този малък уютен дом, в който нямаше олеографии по стените, а със слугите говореха на „вие“, и всичко ми изглеждаше младо и чисто от присъствието на Лида и на Мисюс, от всичко лъхаше порядъчност. По време на вечерята Лида пак разговаряше с Белокуров за земството, за Балагин, за училищните библиотеки. Тя беше жива, искрена, убедена девойка и беше интересно да я слушаш, въпреки че говореше много високо – може би защото беше свикнала да говори така в училище. Затова пък моят Пьотър Петрович, който от студентските си години имаше навика да превръща всеки разговор в спор, приказваше скучно, вяло и дълго с явното желание да се покаже умен и напредничав човек.

3. Председател на земската управа – в царска Русия председател на местно земско самоуправление.

4. Тенис на затревен корт, на открито (англ.).

Като ръкомахаше, той обърна с ръкава сосиерата и върху покривката стана цяла локва, но освен мен сякаш никой не забеляза това.

Когато се прибрахме, беше тъмно и тихо.

– Доброто възпитание проличава не в това, че няма да разлееш соса върху покривката, а в това, че няма да забележиш, ако друг го направи – каза Белокуров и въздъхна. – Да, прекрасно, интелигентно семейство. Откъснах се аз от хубавите хора, ах, как се откъснах! Все работа, работа! Работа!

Заговори за това, колко много трябва да работи човек, за да стане образец селски стопанин. А аз си мислех: какъв тромав и мързелив човек! Когато говореше за нещо сериозно, той издаваше едно напрегнато „е-е-е-е“, а работеше, както говореше – бавно, и все закъсняваше, пропускаше сроковете. Не вярвах много в деловитостта му и заради това, че мъкнеше със седмици по джобовите си писмата, които му давах да прати по пощата.

– Най-тежкото е – мърмореше той, крачейки до мен, – най-тежкото е, че работиш и не срещаш разбиране от никого. Никакво разбиране!

Глава 2

Почнах да ходя у Волчанинови. Обикновено седях на долното стъпало на терасата; измъчваше ме недоволството от себе си, съжалявах за живота си, който течеше толкова бързо и неинтересно, и все си мислех колко хубаво би било да изтръгна от гърдите си сърцето, станало толкова тежко. А в това време на терасата разговаряха, чуваше се шумолена на рокли, прелистваха книги. Скоро свикнах с това денем Лида да прие-ма болни, да раздава книги и често да ходи до селото гологлава, с чадър, а вечер да говори на висок глас за земството, за училището. Тази тънка, красива, винаги строга девойка с малка, изящно очертана уста всеки път, щом почнеше делови разговор, ми казваше сухо:

– За вас това не е интересно.

Аз ѝ бях несимпатичен. Не ме обичаше, защото съм пейзажист и в картините си не отразявам мъките на народа и защото ѝ се струваше, че съм равнодушен към онова, в което тя така силно вярваше. Спомням си, че когато пътешествах по бреговете на Байкал, срещнах девойка бурятка с риза и панталони от син док, яхнала кон; попитах я дали би ми продала лулата си, и докато говорехме, тя гледаше с презрение европейското ми лице и шапката ми и изведнъж ѝ омръзна да приказва с мен, подвикна на коня и препусна. Лида по същия начин презираше в мен чуждия човек. Външно не издаваше своята неприязън, но аз я усещах и седнал на долното стъпало на терасата, се дразнех и си казвах, че да лекуваш селяните, без да си доктор, значи да ги лъжеш и че е лесно да си благодетел, когато имаш две хиляди десетини земя.

А сестра ѝ Мисюс нямаше никакви грижи и прекарваше живота си в пълно безделие като мен. Щом станеше сутрин, веднага вземаше книгата и четеше, седнала на терасата в дълбоко кресло, а крачетата ѝ едва докосваха пода или се скриваше с книгата в липовата алея, или излизаше през портата в полето. Четеше по цял ден, вперила жаден поглед в книгата, и само по това, че понякога той ставаше уморен, замаян, а лицето ѝ силно пребледняваше, човек можеше да се досети колко изтощаваше мозъка ѝ това четене. Когато идвах, тя леко се изчервяваше, щом ме видеше, оставяше книгата и като ме гледаше в лицето с големите си очи, оживено разказваше какво се бе случило: например че в помещението за слугите се запалили саждите или че един селянин хванал в езеро-то голяма риба. Делничен ден носеше обикновено светла блузка и

тъмносиня пола. Ние се разхождахме заедно, беряхме вишни за сладко, возехме се с лодка и когато тя подскачаше, за да стигне вишна, или гребеше с веслата, през широките ръкави прозираха тъничките ѝ слаби рамене. Или аз рисувах етюд, а тя стоеше до мен и гледаше с възхищение.

Една неделя в края на юли отидох у Волчанинови сутринта към девет часа. Обикалях из парка по-далеч от къщата и търсех манатарки, каквито това лято имаше много, и оставях край тях знак, за да ги откъснем после с Женя. Духаше топъл вятър. Видях как Женя и майка ѝ, и двете със светли празнични дрехи, се върнаха от църква и Женя придържаше шапката си, за да не я отнесе вятърът. После чух как на терасата пиха чай.

За мен, човек безгрижен, търсещ оправдание за непрекъснатото си бездействие, тези летни празнични утрини в нашите имения винаги бяха крайно привлекателни. Когато зелената градина, още влажна от росата, цялата сияе от слънце и изглежда щастлива, когато край къщата мирише на резеда и олеандър, младите току-що са се върнали от черква и пият чай в градината и всички са така мило облечени и весели и когато знаеш, че всички тези здрави, сити, красиви хора през целия дълъг ден няма да правят нищо, иска ти се целият живот да е такъв. И сега си мислех същото и ходех из градината, готов да ходя така, без работа и без цел, целия ден, цялото лято.

Дойде Женя с кошницата; изразът ѝ беше такъв, като че ли е знаела или предчувствала, че ще ме намери в градината. Беряхме гъби и си приказвахме и когато ме питаше нещо, тя избързваше малко напред, за да вижда лицето ми.

– Вчера у нас на село стана чудо – каза тя. – Куцата Пелагея боледувала цяла година, никакви доктори и лекарства не помагаша, а вчера една бабичка ѝ баяла и ѝ минало.

– Това няма значение – казах. – Не трябва да се търсят чудеса само край болните и бабичките. Нима здравите не са чудо? А самият живот? Всичко, което е непонятно, е чудо.

– А вие не се ли боите от непонятното?

– Не. Към явления, които не разбирам, пристъпвам бодро и не им се подчинявам. Заставам над тях. Човекът трябва да има съзнанието, че стои по-високо от лъвовете, тигрите, звездите, по-високо от всичко в природата, по-високо дори от онова, което е непонятно и му се струва чудо, иначе той не е човек, а мишка, която се плаши от всичко.

Женя мислеше, че аз като художник зная много неща и мога вярно да отгатвам и онова, което не зная. Искаше ѝ се да я въведа в сферата на

вечното и прекрасното, в оня висш свят, в който според нея съм като у дома си, и тя говореше с мен за Бога, за вечния живот, за чудеса. И аз, който не допусках, че със смъртта ми аз и моето въображение ще изчезнем завинаги, отговарях: „Да, хората са безсмъртни“, „Да, очаква ни вечен живот“. А тя слушаше, вярваше и не искаше доказателства.

Когато тръгнахме към къщата, тя изведнъж спря и каза:

– Нашата Лида е изключителен човек. Нали? Аз страшно много я обичам и съм готова да пожертвам живота си за нея. Но кажете – Женя докосна с пръст ръкава ми, – кажете, защо вие все спорите с нея? Защо се дразните?

– Защото тя не е права.

Женя поклати отрицателно глава и на очите ѝ се появиха сълзи.

– Просто необяснимо! – промълви тя.

През това време Лида току-що се бе върнала от някъде и застанала край стълбището с камшик в ръце, стройна, красива, осветена от слънцето, заповядваше нещо на един селянин. Припряно, като приказваше високо, тя прие двама-трима болни, а после с делови, загрижен израз заснова из стаите, отваряше ту един шкаф, ту друг и се качваше от време на време в мансардата; дълго я търсиха и я викаха за обяд, а тя дойде едва след като изядохме супата. Всички тези дребни подробности, кой знае защо, си спомням и ги обичам, и ясно си спомням целия ден, въпреки че не се случи нищо особено. Следобед Женя чете, излегнала се в дълбокото кресло, а аз седях на най-долното стъпало на терасата. Мълчахме. Цялото небе беше покрито с облаци и запръска рядък ситен дъжд. Беше горещо, вятърът отдавна беше утихнал и този ден сякаш никога нямаше да свърши. На терасата излезе Екатерина Павловна, сънена, с ветрило.

– О, мамо – каза Женя и целуна ръката ѝ, – за теб е вредно да спиш денем.

Те се обожаваха. Когато едната отиваше в градината, другата вече стоеше на терасата, гледаше към дърветата и викаше: „Ехо, Женя!“ или: „Мамичко, къде си?“ Винаги се молеха заедно, и двете бяха еднакво вярващи и се разбираха добре дори когато мълчаха. И отношението им към хората беше еднакво. Екатерина Павловна също бързо свикна и се привърза към мен и когато не отидех два-три дни, пращаше да питат дали съм здрав. Етюдите ми тя също гледаше с възхищение и също така многословно и откровено като Мисюс ми разправяше какво се е случило, и често ми поверяваше домашните си тайни.

Тя благоговееше пред по-голямата си дъщеря. Лида никога не се

галеше, говореше само за сериозни неща; тя живееше свой особен живот и за майка си и сестра си беше свещена, малко загадъчна личност, каквато е за моряците адмиралът, който не излиза от каютата си.

– Нашата Лида е изключителен човек – казваше често майката. – Нали?

И сега, когато ръмеше, ние говорехме за Лида.

– Тя е изключителен човек – каза майката и добави полугласно с тон на съзаклятничка, като се озърташе уплашено: – Такива със свещ няма да намериш, но да си призная, почвам малко да се тревожа. Училище, аптечки, книжки – всичко това е хубаво, но защо да се прекалява? Та тя кара вече двадесет и четвъртата си година, време е да помисли сериозно за себе си. Покрай тия книжки и аптечки няма да усети как ще й мине животът... Трябва да се омъжи.

Женя, бледа от четене, с разбъркана коса, вдигна глава и каза сякаш на себе си, като гледаше майка си:

– Мамичко, всичко зависи от волята божия!

И отново потъна в четене.

Дойде Белокуров, с подьовка и везана риза. Играхме крокет и lawn-tennis, а после, когато се стъмни, дълго вечеряхме и Лида пак говори за училищата и за Балагин, който заграбил цялата околия. Тази вечер, когато се прибирах от Волчанинови, отнасях впечатлението от един дълъг-дълъг празен ден с тъжното съзнание, че на този свят всичко има край, колкото и да е дълго. Женя ни изпрати до портата и може би защото бе прекарала с мен целия ден от сутринта до вечерта, почувствах, че без нея ми е някак скучно и че цялото това мило семейство ми е близко; и за пръв път през лятото изпитах желание да рисувам.

– Кажете, защо живеете толкова скучно, толкова неколоритно? – попитах Белокуров, докато се прибирахме. – Моят живот е скучен, тежък, еднообразен, защото съм художник, аз съм странен човек, от най-млада възраст ме разяждат завист, недоволство от себе си, неверие в моята работа, аз винаги съм беден, аз съм скитник, но вие, вие сте здрав, нормален човек, помешчик, господар – вие защо живеете така неинтересно, защо толкова малко вземате от живота? Защо например не сте се влюбили досега в Лида или в Женя?

– Забравяте, че аз обичам друга жена – отговори Белокуров.

Имаше предвид приятелката си, Любов Ивановна, която живееше с него в пристройката. Всеки ден виждах как тази дама, много пълна, закръглена, важна, приличаща на охранена гъска, се разхождаше из градината в руска носия с гердан от мъниста, винаги с чадър и слугите току я

викаха или да яде, или да пие чай. Преди около три години тя наела една от пристройките за летуване и си останала да живее у Белокуров, изглежда, завинаги. Беше по-възрастна от него десетина години и го държеше строго, така че, когато отиваше някъде, той трябваше да иска от нея позволение. Тя често ридаше с мъжки глас и тогава прашах да ѝ кажат, че ако не млъкне, ще напусна жилището; и тя преставаше.

Когато се прибрахме, Белокуров седна на дивана и потъна в мрачни размишления, а аз почнах да се разхождам из залата, изпитвайки тихо възмущение, като влюбен. Искаше ми се да говоря за Волчанинови.

– Лида може да обикне само земски деятел, увлечен като нея от болници и училища – казах аз. – О, заради такава девойка човек може не само да стане земски деятел, но и дори да изтърка както в приказката железни обувца. А Мисюс? Каква прелест е тази Мисюс!

Като провлачваше надълго своето „е-е-е-е...“, Белокуров заговори за болестта на века – песимизма. Говореше уверено и с такъв тон, като че ли спорех с него. Стотици версти пустинна, еднообразна, изгоряла степ не могат да навейт такова униние, както един-единствен човек, който седи, приказва и не се знае кога ще си иде.

– Работата е не в песимизма, нито в оптимизма – казах ядосано, – а в това, че от сто души деветдесет и девет нямат ум.

Белокуров го прие за своя сметка, обиди се и си отиде.

Глава 3

– В Малозьомово е дошъл на гости князът, прати ти много здраве – казваше Лида на майка си; беше се върнала от някъде и си сваляше ръкавиците. – Разказа много интересни неща... Обеща да повдигне отново в губернското събрание въпроса за медицински пункт в Малозьомово, но смята, че има малка надежда – и като се обърна към мен, каза: – Извинете, все забравям, че това вас не ви интересува.

Почувствах раздразнение.

– Защо да не ме интересува? – попитах и свих рамене. – Вие не желаете да знаете моето мнение, но уверявам ви, този въпрос живо ме интересува.

– Наистина ли?

– Да. Според мен медицински пункт в Малозьомово е съвсем излишен.

Раздразнението ми се предаде и на нея; тя ме погледна с присвити очи и попита:

– А какво не е излишно? Пейзажите?

– И пейзажите са излишни. Всичко е излишно там.

Тя свали ръкавиците и разгърна вестника, току-що донесен от пощата; след минута каза тихо, като явно се сдържаше:

– Миналата седмица Ана умря при раждане; ако имаше наблизко медицински пункт, щеше да остане жива. И господа пейзажистите, струва ми се, би трябвало да имат някакво мнение по тези въпроси.

– Имам по тези въпроси напълно установено мнение, уверявам ви – отговорих, а тя се прикри с вестника, като че ли не искаше да слуша. – Според мен при съществуващите условия медицинските пунктове, училищата, библиотечките, аптечките служат само за поробване. Народът е окован в огромна верига, а вие не разкъсвате веригата, а само добавяте нови брънки – ето ви моето мнение.

Тя вдигна очи към мен и се усмихна насмешливо, а аз продължих, като се мъчех да уловя главната си мисъл:

– Важно е не че Ана е умряла при раждане, а че всички тези Ани, Маври, Пелагеи от ранно утро до мръкнало превиват гръб, боледуват от непосилния труд, цял живот треперят за гладните си и болни деца, цял живот се боят от смърт и болести, цял живот се лекуват, рано повяхват, рано остаряват и умират сред мръсотия и смрад; децата им, като

поотраснат, започват същата история и така минават стотици години и милиарди хора живеят по-зле от животни – само за парчето хляб, в непрекъснат страх. Целият ужас на положението им е, че нямат време и да помислят за душата си, нямат време да се сетят за своя образ и подобие; гладът, студът, животинският страх, непосилният труд като снежни лавини са им преградили всички пътища към духовна дейност, тъкмо към онова, което отличава човека от животното и е единственото, заради което си струва да живееш. Вие им се притичвате на помощ с болници и училища, но с това не ги освобождавате от веригите, а, напротив, още повече ги заробвате, защото внасяте в живота им нови предразсъдъци и увеличавате нуждите им, да не говорим за това, че те трябва да плащат на земството пластирите и книгите и следователно да превиват още повече гръб.

– Няма да споря с вас – каза Лида и остави вестника. – Това вече съм чувала. Ще ви кажа само едно: не бива да се стои със скръстени ръце. Вярно е, ние не спасяваме човечеството и може би в много отношения грешим, но ние вършим каквото можем, и сме прави. Най-висшата и свята задача на културния човек е да служи на ближния си и ние се опитваме да му служим, както умеем. На вас не ви харесва, но на всички не можеш угоди.

– Вярно, Лида, вярно – каза майката.

В присъствието на Лида тя винаги се смущаваше и когато разговаряше, поглеждаше тревожно към нея, боеше се да не каже нещо излишно или неуместно, никога не ѝ противоречеше, а винаги се съгласяваше: вярно, Лида, вярно.

– Селската неграмотност, книжките с жалки наставления и поговорки и медицинските пунктове не могат да намалят нито невежеството, нито смъртността, както светлината от вашите прозорци не може да освети тази огромна градина – казах аз. – Вие не давате нищо, с вашата намеса в живота на тези хора вие създавате само нови потребности, нов повод за труд.

– Ах, Боже мой, но нали трябва да се върши нещо! – каза Лида с досада и по тона ѝ личеше, че смята разсъжденията ми за нищожни и ги презира.

– Трябва да се освободят хората от тежкия физически труд – казах аз. – Трябва да се разхлаби яремът им, да им се даде възможност да си поемат дъх, та да не прекарват целия си живот край печките, коритата и по нивите, а да имат време да помислят и за душата си, за Бога, да могат по-широко да проявяват своите духовни способности. Призванието на

всеки човек е в духовната дейност – в непрекъснатото търсене на истината и смисъла на живота. Направете излишен грубия животински труд, дайте им да се почувстват на свобода и тогава ще видите каква подигравка всъщност са тези книжки и аптечки. Ако човек съзнава истинското си призвание, могат да го удовлетворяват само религията, науките, изкуствата, а не тези глупости.

– Да се освободят от труда! – усмихна се Лида. – Нима е възможно?

– Да. Поемете вие част от техния труд. Ако всички ние, градски и селски жители, всички без изключение се съгласим да разделим помежду си труда, който изразходва цялото човечество за удовлетворение на физическите нужди, на всеки от нас биха се паднали може би не повече от два-три часа дневно. Представете си, че всички ние, богати и бедни, работим само по три часа на ден, а останалото ни време е свободно. Представете си също, че за да зависим още по-малко от тялото си и за да работим по-малко, ние изобретим машини, заменящи труда, че се постараем да сведем нуждите си до минимум, че закалим себе си, децата си да не се страхуват от глад и студ и не треперим непрекъснато за здравето им, както треперят Ана, Мавра и Пелагея. Представете си, че не се лекуваме, нямаме аптеки, тютюневи фабрики, винарски заводи – колко много свободно време ни остава в края на краищата! И ние всички отдаваме това свободно време на науките и изкуствата. Както селяните поправят понякога със съвместни усилия път, така и ние общо, задружно бихме търсили истината и смисъла на живота и – уверен съм – истината би била намерена много скоро, човекът би се освободил от постоянния мъчителен, угнетяващ страх и дори от самата смърт.

– Но вие си противоречите – каза Лида. – Повтаряте: науката, науката, а отричате грамотността.

– Грамотност, когато човек има възможност да чете само фирмите на кръчмите и сегиз-тогиз книжки, които не разбира – такава грамотност си имаме още от времето на Рюрик, Гоголевиият Петрушка отдавна знае да чете, а селото каквото е било при Рюрик, такова си е и до ден днешен. Не грамотност ни трябва, а свобода за широка проява на духовните способности. Необходими са не училища, а университети.

– Вие и медицината отричате.

– Да. Тя би била необходима само за научаване на болестите като природни явления, а не за лекуването им. Ако трябва да лекуваме – тогава не болестите, а причините им. Отстранете главната причина – физическия труд, и няма да има болести. Не признавам наука, която лекува – продължих разпалено. – Науките и изкуствата, ако са истински, се

стремят не към временни, не към частни цели, а към вечното и общото – те търсят истината и смисъла на живота, търсят Бога, душата, но впрегнат ли ги за нуждата и злобата на деня, за аптечките и библиотечките, те само усложняват, задръстват живота. Ние имаме много медици, фармацевти, юристи, много грамотни хора, но ни липсват биолози, математици, философи, поети. Целият ум, цялата духовна енергия са отишли за удовлетворяване на временни, преходни нужди... Сред учените, писателите, художниците кипи труд, благодарение на тях животът става удобен с всеки изминат ден, нуждите на тялото се умножават, а от истината сме още далеч и човекът, както и преди, си остава най-хищното и най-нечистоплътно животно и всичко върви натам – човечеството в по-голямата си част да се изроди и да загуби завинаги всяка жизнеспособност. При такива условия животът на художника няма смисъл и колкото по-талантлив е, толкова по-странна и непонятна е неговата роля, защото на практика излиза, че той работи, за да забавлява хищно нечистоплътно животно, поддържайки съществуващия ред на нещата. А аз не желая да работя и няма да работя... Нищо не е нужно и земята може да върви по дяволите!

– Мисюска, излез – каза Лида на сестра си, изглежда, решавайки, че думите ми са вредни за такова младо момиче.

Женя погледна жално сестра си и майка си и излезе.

– Подобни симпатични неща се казват обикновено, когато човек иска да оправдае собственото си равнодушие – каза Лида. – Да се отричат болниците и училищата, е по-лесно, отколкото да се лекува и да се учи.

– Вярно, Лида, вярно – съгласи се майката.

– Вие заплашвате, че няма да работите – продължи Лида. – Изглежда, високо цените произведенията си. Но да прекратим спора, ние никога няма да се разберем, защото и най-несъвършената от всички библиотечки и аптечки, за които току-що се изразихте така презрително, аз поставям по-високо от всички пейзажи на света – и веднага се обърна към майка си и заговори със съвсем друг тон: – Князът е много отслабнал и много се е променил, откакто идва за последен път у нас. Пращат го във Виши.

Тя разказваше на майка си за княза, за да не говори с мен. Лицето й пламтеше и за да прикрие вълнението си, се наведе ниско, сякаш беше късогледа, към масата и се престори, че чете вестника. Присъствието ми й беше неприятно. Сбогувах се и си отидох.

Глава 4

Навън беше тихо; селото отвъд езерото вече спеше, не се виждаше нито една светлинка и само в езерото едва трепкаха бледите отражения на звездите. Край портата с лъвовете стоеше неподвижна Женя – чакаше ме, за да ме изпрати.

– В селото всички спят – казах ѝ, като се мъчех да различа в тъмното лицето ѝ, и видях устремените в мен тъжни, печални очи. – И кръчмарят, и конекрадците спокойно спят, а ние, порядъчните хора, се дразним един друг и спорим.

Беше тъжна августовска нощ – тъжна, защото вече лъхаше на есен; забулена от пурпурен облак, луната изгряваше и слабо осветяваше пътя и тъмните изорани ниви от двете му страни. Начесто падаха звезди. Женя вървеше до мен по пътя и се мъчеше да не гледа към небето, за да не вижда падащите звезди – не зная защо, те я плашеха.

– Струва ми се, че сте прав – каза тя, треперейки от нощната влага. – Ако хората, всички заедно, можеха да се отдадат на духовна дейност, скоро биха научили всичко.

– Разбира се. Ние сме висши същества и ако можехме истински да осъзнаем цялата сила на човешкия гений и живеехме само с възвишени цели, в края на краищата бихме станали като боговете. Но това никога няма да бъде – човечеството ще се изроди и от гения няма да остане ни следа.

Когато портата вече не се виждаше, Женя се спря и бързо ми стисна ръката.

– Лека нощ – промълви тя, треперейки; беше само по блузка и се свиваше от студ. – Елате утре.

Обзе ме ужас при мисълта, че ще остана сам, раздразен, недоволен от себе си и от хората; и аз вече се мъчех да не гледам падащите звезди.

– Останете с мен за минутка – казах. – Моля ви.

Аз обичах Женя. Обичах я навярно защото ме посрещаше и изпращаше, защото ме гледаше нежно и с възхищение. Колко трогателно прекрасни бяха бледото ѝ лице, тънката шия, тънките ръце, нейната слабост, безделие, книгите ѝ! А умът? Подозирах, че има изключителен ум, възхищаваше ме широтата на възгледите ѝ може би защото разсъждаваше различно от строгата красива Лида, която не ме обичаше. Аз се харесвах на Женя, защото бях художник, бях покорил сърцето ѝ с таланта

си и страстно желяех да рисувам само за нея, мечтаех за нея като за своя малка кралица, която заедно с мен ще владее тези дървета, поля, мъглата, зората, тази природа, чудесна, очарователна, но сред която досега се бях чувствал безнадеждно самотен и излишен.

– Останете още минутка – повторих. – Умолявам ви.

Свалих сакото си и загърнах измръзналите ѝ рамене, а тя от страх да не изглежда в мъжката дреха смешна и грозна се засмя и го отметна и в този миг аз я прегърнах и почнах да обсипвам с целувки лицето, раменете, ръцете ѝ.

– До утре! – прошепна тя и предпазливо, сякаш се боеше да не наруши нощната тишина, ме прегърна. – Ние нямаме тайни една от друга, аз трябва да разкажа сега всичко на мама и на сестра ми... Толкова е страшно! От мама не, мама ви обича, но Лида!

И затича към портата.

– Сбогом! – извика тя.

После близо две минути я чувах как тича. Не ми се прибираще, пък и нямаше защо. Постоях малко в размисъл и бавно поех обратно, да погледна още веднъж къщата, в която живееше тя – милата, наивна, стара къща, която сякаш ме гледаше с прозорците на своята мансарда като с очи и всичко разбираше. Минах край терасата, седнах на пейката до площадката за lawn-tennis в тъмното под стария бряст и гледах от там къщата. В прозорците на мансардата, където живееше Мисюс, блесна ярка светлина, после спокойна зелена – покриха лампата с абажур. Раздвижиха се сенки... Бях изпълнен с нежност, тишина и задоволство от себе си, че можах да се увлека и да обикна, но изпитвах и неудобство при мисълта, че в същото време на няколко крачки от мен в една от стаята на тази къща живее Лида, която не ме обича, може би дори ме мрази. Седях и все чаках няма ли да излезе Жения, вслушвах се и ми се струваше, че в мансардата разговарят.

Мина около час. Зелената светлина угасна и сенките изчезнаха. Луната вече се бе издигнала високо над къщата и осветяваше спящата градина, пътеките; гергините и розите в лехата пред къщата се виждаха ясно и изглеждаха едноцветни. Започна да става много студено. Излязох от градината, вдигнах от пътя сакото си и поех бавно към къщи.

Когато на другия ден следобед отидох у Волчанинови, стъклената врата към градината беше широко отворена. Поседях на терасата, очаквайки всеки миг зад лехата на площадката или по някоя алея да се появи Жения или от стаята да полети нейният глас; после влязох в гостната, в трапезарията. Нямаше жива душа. От трапезарията минах по дългия

коридор в антрето, после обратно. В коридора имаше няколко врати и зад една от тях се чуваше гласът на Лида.

– Веднъж на враната... Бог... – произнасяше тя високо и привлечно, навярно диктуваше. – Бог изпратил парченце сирене... На враната... Бог... Кой е? – викна тя изведнъж, чула стъпките ми.

– Аз съм.

– А! Извинете, но сега не мога да дойда при вас, занимавам се с Даша.

– Екатерина Павловна в градината ли е?

– Не, тя замина тази сутрин със сестра ми за Пензенска губерния, при леля ми. А през зимата ще отидат навярно в чужбина... – добави тя след известно мълчание. – Веднъж на враната... Бо-ог... изпратил парченце сирене... Написа ли го?

Излязох в антрето и без да мисля нищо, стоях и гледах към езерото и селото, а до мен достигаше:

– Парченце сирене... Веднъж на враната Бог изпратил парченце сирене...

И аз си отидох от имението по същия път, по който бях дошъл някога, само че в обратен ред: първо от двора в градината, покрай къщата, после по липовата алея... Там ме настигна едно момиченце и ми подаде бележка. „Разказах всичко на сестра си, тя настоя да се разделя с вас – прочетох. – Не бих намерила сили да я наскърбя с непослушанието си. Господ ще ви прати щастие, простете ми. Да знаехте колко горчиво плачем с мама!“

После тъмната алея със смърчове, падналата ограда... В нивата, където тогава цъфтеше ръж и се обаждаха пъдпъдци, сега скитаха крави и спънати коне. Тук-таме по хълмовете ярко се зеленееше зимницата. Обзе ме трезво, делнично настроение, досрамя ме от всичко, което бях приказвал у Волчанинови, и пак ми стана скучно да живея. Като се прибрах въщи, стегнах багажа си и вечерта заминах за Петербург.

Повече не срещнах Волчанинови. Наскорю, като пътувах за Крим, видях във влака Белокуров. Носеше както преди подьовка и везана риза, а когато го попитах как е, отговори: „Сполай ти“. Разприказвахме се. Бил продал имението си и купил друго, на името на Любов Ивановна. За Волчанинови ме осведоми оскъдно. По думите му Лида живеела както преди в Шелковка и учела децата в училището; малко по малко успяла да събере около себе си кръг от хора, които са й симпатични, образували силна партия и на последните земски избори „изпързали“ Балагин, който дотогава държал в ръцете си цялата околия. А за Женя Белокуров

ми каза само, че не живеела вкъщи и не се знаело къде е.

Почвам вече да забравям къщата с мансардата и само рядко, когато рисувам или чета, изведнъж, кой знае как, си спомням ту зелената светлина в прозореца, ту звука от стъпките ми в полето през нощта, когато влюбен се прибирах вкъщи и потривах ръце от студа. Още по-рядко, в минути на самота и тъга, си спомням смътно; и неусетно, кой знае защо, почва да ми се струва, че и за мен си спомнят, чакат ме и че ние ще се срещнем...

Мюсис, къде си?

1896

КРАЙ

© Лиляна Минкова, превод от руски

Антон Павлович Чехов
Дом с мезонином, 1896

Сканиране, разпознаване и редакция: NomaD, 2009
Издание: Антон Павлович Чехов. Дамата с кученцето (сборник). Издателство „Труд“

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11139>]